

TERRA RUBRA

Full informatiu de la Vila de TARROJA - Any 13 - Novembre-desembre de 2002 - Núm.79

EDITORIAL

Tota activitat humana té sempre un objectiu que la defineix, però de vegades hi podem afegir alguna significació especial i pot ser que llavors esdevingui més expressiva, més entenedora i més positiva.

Això és el que va succeir a Tarroja, a finals d'estiu, quan per solidaritzar-se amb Ramon Castellana, després de l'accident laboral que patí, els companys es decideixen a filmar unes escenes de pel·lícula aprofitant els indrets de la vila i amb l'objectiu d'alegrar una mica la llarga convalescència d'un amic.

Es tractava de parodiar "La ciudad sin ley". Uns quants comencen a posar fil a l'agulla, buscant vestits, pistoles de

joguina, cavalls de cartró i el que fes falta. Amb recursos ben elementals i amb imaginació calia fer el rodatge.

El resultat material ha estat la filmació d'una cinta de més de mitja hora de durada.

L'objectiu era aportar uns moments de distracció i de felicitat a qui més ho necessitava. I s'aconseguí.

Tot plegat, un èxit de participació i una mostra de solidaritat.

Ben segur que tothom comenta favorablement aquesta gesta que ha fet bé al Ramon, als protagonistes i als qui ho podran admirar des del vídeo.

Cal agrair a tots els actors i als tècnics el seu bon encert.

NOTÍCIES

- Acabem de conèixer la notícia del traspàs de Josep Lacueva. Ell va estar lligat al grup d'Amics de l'Arquitectura Popular, com a professor per conèixer com es domina la pedra i com es treballa. L'estiu de l'any 2000 va col·laborar desinteressadament en el curset que vàrem fer a l'estiu, en concret a Guissona, on el taller del Ramon Ribera es va convertir per un matí en una improvisada escola amb unes 25 persones treballar la pedra. Ell (que va venir amb les seves eines), en Ramon Ninot i en Ramon Ribera eren els mestres.
Després vàrem estar tot el junts, a les xerrades a la sala d'actes de l'Ajuntament. Vàrem dinar junts, i va mostrar el seu caràcter obert, bromista i actiu. Posteriorment visitàrem Guissona i els preciosos marges del voltant. Va ser un dia on ens vàrem acabar de conèixer.
Feia un temps que quan passava per Tarroja, no trobava la porta del magatzem, on algunes vegades em parava a saludar-lo i m'ensenyava el que feia. No volia pensar malament, però aquella porta blava tancada no era habitual. L'altre dia ens ho va dir el Bartolo d'Hostafrancs. La notícia em va doldre. Era una persona generosa que ens va ajudar en tot el que va saber, sense demanar res a canvi, fet poc usual avui. En el curset d'estiu que farem el 2003, li farem un homenatge. **Josep Mora**
- 1 de novembre diada de Tots Sants, al local de la plaça Nova hi hagué novetat. Durant tot el dia restà la porta oberta, perquè tots els tarrogencs poguessin visitar l'exposició de fotografies que es feren en ocasió de la filmació de la pel·lícula que el passat mes d'agost fou notícia sorpresa per a la nostra vila (vegeu TERRA RUBRA número 78). Tinguérem també ocasió d'adquirir les còpies que cadascun de nosaltres desitjà i així poder rememorar un dia molt especial.
- L'hivern sembla que cada vegada tendeix a retardar-se una mica més i que per Tots Sants, enguany, no seria massa vàlida la dita: "Per tots Sants amaga mans".
Uns anys enrere era diada oficial d'estrena d'abric i se solia anar a fer la visita als difunts amb el vestit elegant, nou de trinca.
Enguany el fred no s'ha deixat sentir gaire i el dia de Tots Sants lluï un sol esplèndid, encara que els matins i les vesprades són força fredes. La boira companya incansable d'hivern, silent i densa ens ha visitat ja anunciant la nova estació.
- El dia 22 de novembre morí, a Barcelona, Ramon Botet i Cisqueu (cal Marxant) als 80 anys d'edat. Fem arribar el nostre condol a la família.

RENOVACIÓ DE SUBSCRIPCIÓ 2003

La quota per la subscripció local de és de 7,5 €. La quota per als subscriptors de fora vila és de 9,5 € que podeu fer efectius, a Jaume Secanell (cal Moixet). Els subscriptors locals i els subscriptors de fora vila, com cada any, en qualsevol oficina de la Caixa de Catalunya, núm. de compte: **2013 0315 22 0200665270** o bé a l'adreça de TERRA RUBRA, Portal de la Rectoria, s/n - 25211 Tarroja.

Preguem als subscriptors que fan efectiva la seva aportació a través de la Caixa de Catalunya, que identifiquin amb claredat el nom del subscriptor de la revista i no pas el nom de qui fa l'aportació; si no coincideix, faciliteu-nos la identificació.

Agraïm una vegada més la confiança que ens feu i us desitgem que el proper any 2003 sigui benvingut amb molta ventura per a tots.

POESIA

EL NOI DE LA MARE

Mentre Maria bressava i vestia
son ros i tendre Fillet que no dorm,
perquè no plori, ni enterra s'enyori,
dolça li canta dolceta cançó.
No ploris, no, Manyaguet de la Mare,
no ploris, no, que jo canto d'amor.

Cada gronxada et daré una abraçada,
cada abraçada un beset amorós;
més rosses trenes seran tes cadenes,
niu i alcoveta les ales del cor.

Que n'es de bella ta galta en poncella!
Que en són de dolços tos llavis en flor!
Són una rosa que els meus han desclosa
Sols per xuclar-ne la mel de l'amor.

Jacint Verdaguer

*Bones festes de Nadal
i un feliç any nou!*

Full informatiu de la Vila de Tarroja

Consell de Redacció: *Josefina Carulla, Josep Coma, Josep Condal, Narcís Saladrígues, i Mercè Torra.*

Col·laboradors: *Jeroni Artigas, Josep M. Llobet, Ramon Castellà, Jaume Secanell, Alba Vallés, Núria Verdés i Ramon M. Verdés.*

Correcció: *Servei Comarcal de Català del Consell Comarcal de la Segarra*

<http://www.terrarubra.org>

c/e: revista@terrarubra.org

Els articles publicats reflecteixen únicament l'opinió de llur signant.

Edita: «**Comissió d'Estudis Tarrogencs**»
C/ de l'Església, 1 - Tel. / Fax 973 52 00 65 - 25211 TARROJA

Muntatge i impressió:
Saladrígues, S.L. - Font, 7 - 25250 BELLPUIG

Dip. Legal: L-2107 - 1990

INSUBORDINACIÓ D'UN REGIDOR —TARROJA 1875

El diccionari de la llengua catalana, defineix com insubordinació, “manca de subordinació o obediència a l'autoritat”.

No entrarem pas en les circumstàncies que provocaren la dita desobediència del regidor, entre altres coses perquè no tenim dades concloents i la possibilitat d'error fora molt alta, però sí ens atrevim a apuntar, sobre el context nacional del moment i la realitat d'una vila petita com la nostra, que de ben segur anava a remolc de l'autoritat més propera, sigui per fidelitat, per incapacitat de portar la contrària, o per por de no patir represàlies.

En una Acta de l'Ajuntament signada en el mes d'agost de 1874, podem llegir relatiu al pagament del pressupost de l'any econòmic 1873-1874.

“...y en vista del estado en que se halla el país de las amenazas de los carlistas (tercera guerra carlista) y de la precaria situación del Municipio y de otros graves inconvenientes hijos de la desastrosa guerra civil.”

Nou dies més tard també en una nova Acta de l'Ajuntament podem assabentar-nos que: *“...se dió cuenta de un oficio del Delegado provincial Sr. Barazona mandando se presentase el Sr. Alcalde con otro individuo del Ayuntamiento a recibir órdenes de Cervera.”*

Pel que veiem, les ordres de governació no arribaven a les viles petites per mitjà de cap missatger o bé senzillament per correu, calia que algú de l'Ajuntament i un testimoni les anessin a recollir. Gaire bones no devien ser les noves, quan l'endemà mateix,

es reuní de nou el consistori i el senyor alcalde amb el resultat de l'entrevista, comunicava que: *“el Sr. Barazona como delegado competentemente autorizado por el Gobierno, pide que se le haga efectivo dentro del término de cuatro dias la cantidad de dos mil trescientas treinta y seis pesetas por los conceptos de...”*

Als quatre dies comptats el Batlle de Tarroja, no sabem pas si convençut, però sí amb els deures fets, agafà la bossa i els diners i se n'anà a Cervera per fer-ne lliurament. No ens diu pas l'Acta, com van arribar a recol·lectar aquests diners, però intuïm que la pressió exercida sobre el Batlle i la població, fou dura, la por a les represàlies que per la manca de pagament se'n podia derivar, dugué als veïns de ben segur a buidar els racons i les butxaques. Possiblement més d'un va haver de donar els darrers diners que li quedaven.

Aquest fet transcorria el mes de novembre de 1874.

Situats una mica en el context general que vivia la nostra població, no és d'estranyar que els regidors que formaven part de l'Ajuntament, alhora els poguessin demanar que s'integressin o abandonessin el càrrec, segons el caire polític que prenién les coses. Prou sabem que quan va de bastos, no valen les excuses, ja que “pecat que te excusa prompte és fet”.

El dia 4 de maig de 1875 podem llegir en l'Acta del dia: *“En la villa de Tarroja a cuatro de mayo de mil ochocientos setenta y cinco: Reunidos los SS Concejales en la casa consis-*

torial bajo la presidencia del Sr. Alcalde D. Jaime Martí y siendo las doce de la mañana declaró abierta la sesión extraordinaria. Sin pérdida de tiempo manifestó el Sr. Alcalde que con motivo de una exposición de M.Y.S. Gobernador de la provincia pidiendo que se relevase del cargo de Alcalde, fundándose para ello en que no sabe leer y escribir, penetrada aquella digna autoridad de la verdad de todo cuanto se le exponía... nombrando en su lugar al Concejal D. Antonio Torres. Inmediatamente y con el fin de que tomase posesión de su cargo el nuevo Alcalde... se le presentó la vara, sello de la Alcaldía, banda y todo cuanto existe en los archivos, pero desoyendo exhortaciones que le han dirigido se ha negado rotundamente a aceptar el cargo, marchando del local, casa consistorial, de un modo cuasi tumultuoso y disolviéndose por lo tanto la sesión firmando los concejales que saben y por los que no el secretario accidental...

A continuació, segueix en la mateixa Acta; –i això ens podria fer pensar que es van viure moments de forta tensió, o tal vegada van retenir per la força el dit regidor.– “Acto continuo manifestó el Sr. Presidente la necesidad de obligar al concejal D. Antonio Torres a que tome posesión del cargo de Alcalde que en fecha veintiuno de abril le ha sido conferido por el Sr. Gobernador de la provincia.

Dia 23 de maig de 1875, reunit de nou el consistori per a llegir el manifest que el Governador de la província havia fet arribar respecte al tema anterior i de manera “terminante, manda tome inmediatamente posesión del cargo de Alcalde D. Antonio Torres amenazán-

dole con emplazarle a los tribunales de justicia si se resiste al cumplimiento de las órdenes superiores...”

L’Acta només comenta que es notificà tal decisió al senyor Torres, en presència de testimonis i aquest va prometre formalment que en vuit dies a partir del moment de la notificació, prendria possessió del càrrec. Van passar els vuit dies i reunit el consistori, en virtut de la promesa de l’alcaldable calgué anar-lo a buscar perquè en prengué possessió, però... “negose por tercera vez a tomar posesión del cargo retractándose por tanto de lo prometido. En este estado se levantó la sesión acordando hacer responsable como Alcalde al Sr. D. Antonio Torres de todos los perjuicios que su desobediencia puedan acarrear al Municipio”.

Pel que anem veient tenien força paciència els nostres regidors avantpassats, o potser no era paciència i comprenien prou bé la posició del senyor Torres, ves a saber si era l’únic capaç de plantar cara i torejar l’autoritat governamental. El cas no acaba aquí, ja que uns dies més tard torna a haver-hi convocatòria i el tal Antonio Torres tampoc compareix, de nou decideixen fer-lo anar a buscar i en el seu lloc es presenta el seu

oncle, que en donar-se per assabentat de l'ofici en qüestió abandona el local sense dir absolutament res... “de cuyo silencio dedujeron los asistentes que se halla resuelto a desobedecer de nuevo las órdenes de sus superiores”. Tot i que donaren part a l'autoritat competent del resultat de la sessió, l'Acta va signada així: “El Alcalde. Por no saber. Antonio Torres...”

Com podem deduir dels fets, l'Alcalde no va pas assistir a la reunió, però en canvi li fan figurar a l'hora de la signatura... Podem imaginar tot el que passà pel cap d'aquells regidors en dècimes de segon. Si el Governador era del morro fort, ves a saber qui rebria més...

Examinades les actes posteriors, el senyor Antonio Torres se-gueix signant fins al dia dinou de setembre del mateix any, sempre de figurant, suposem, i sense que en cap més acta consti que s'hagi remenat el tema. Cosa inusual podríem dir.

Què va passar perquè no es tornés a mencionar ni per bé ni per mal el no compartit alcalde? Pel que sembla tampoc fou castigada la seva desobediència (possiblement el consistori optà a la callada per resposta) i el municipi va seguir gaudint de la mateixa misèria que ja tenia. Eren temps difícils.

En l'Acta de reunió del dia dos de gener de 1876, signada per l'Alcalde Jaime Martí, el mateix que havia de donar pas a Antonio Torres, va seguir, quin remei si no volien que la cosa se'ls escapés de les mans. Diu l'Acta: “...dió cuenta seguidamente el señor

Presidente que habiendo recobrado el país la paz y tranquilidad tan deseada y siendo ya ocasión de organizar la administración municipal como a su antiguo estado...”

Aquells dies les notícies escampades per arreu, feien saber a la població que:

“Alfons XII desembarca a Barcelona, amb gran satisfacció de la burgesia...”.

“El general Martínez Campos entra a la Seu d'Urgell, que estava a les mans dels carlins...”.

“El Congrés aprovà una nova constitució, el 12 de maig de 1876, que establia un sistema monàrquic...”.

L'Ajuntament de la vila va seguir dictant actes. Anys després encara trobem alcaldes i regidors que no signen perquè no en saben, i és el secretari qui estampa la signatura per ells, algunes vegades secretari nomenat, i altres, el mestre de la vila, que fa les funcions.

Uns mesos més tard, amb el canvi de govern, també canvià el consistori, i com no, foren proclamats tres dies de festa nacional, –també ens ho diuen les actes– anunci fet pel pregoner de la població. Tothom se n'assabentà.

Passaren els anys, i com que la història es repeteix, seguiren dies de tranquil·litat, perquè la pau és difícil..., tornaren amb el temps noves revoltes, de nou canviaren els consistoris i seguiren els desencerts... i com diu el refrany: “**Mai falten batlles; sempre hi ha qui té la vara**”.

JOSEFINA CARULLA I PORTA

L'ORIGEN DEL MOT CATALÀ "VIRREI" I L'ÚS QUE COLOM EN VA FER

Són diversos els historiadors i especialistes en dret institucional –En Vicens i Vives entre ells¹– que han evidenciat que el càrrec de “virrei” atorgat pels Reis Catòlics a En Cristòfor Colom en tornar de descobrir el Nou Món és català en exclusiu i totalment inexistent a Castella. D’aquí, del fet que el contracte es guardi a l’Arxiu Reial de Barcelona, que ens trobem davant d’un document que reflecteix la donació de drets i privilegis mitjançant capítols, com els capítols de cort catalans; que qui el signi sigui En Joan de Coloma, secretari de la Cancelleria catalana, i que els diners surtin del Tresorer General de la Corona d’Aragó, Gabriel Sanxis, se’n pot inferir amb tota naturalitat que En Colom va pactar i organitzar la descoberta de les Índies amb la Cancelleria catalana i l’empresa ha estat, conseqüentment, una gesta també catalana.

Però si l’ofici de virrei i la seva concessió ja era de per si una evidència clara de la catalanitat de l’empresa i del mateix Colom, puix mai, en tota la història del virregnat, el càrrec no ha estat concedit a un estranger dels Estats de la Monarquia Catalana, el mot que En Colom emprà per designar el seu càrrec ho acaba de reforçar rasament i curta.

D’acord amb En Geo Pistarino, que ha estudiat la signatura del Descobridor, “la vera i pròpia firma que hi ha sota el disseny de la sigla [...] presenta, doncs, tres variants: «El Almirante», «Virey», [i] *Christo Ferens*” i que “en realitat, segons les recerques elaborades per En Fritz Streicher, les diverses

dictures corresponen a dos períodes de la vida de l’Almirall: l’un, almenys, fins al 22 d’octubre de 1501, durant el qual usa la fórmula d’«El Almirante», i alguna rara vegada aquella de «Virey»; l’altre, almenys des del 5 de febrer de 1502 en endavant, caracteritzat per l’adopció exclusiva de la fórmula de *Christo Ferens*”.² I afegeix, en parlar de la fórmula sotasignada de «l’Almirant», que “almenys en un parell de documents coneguts per nosaltres, aquest subscript és substituït pel de «Virey»”.³ I continua: “En Cristòfor Colom té, doncs, ben diferenciats a la signatura els dos quali-

1. Vg. JAIME VICENS VIVES, “Precedentes mediterráneos del virreinato colombino”; *Anuario de Estudios Americanos*, V (1948), p. 571-614.

2. GEO PISTARINO, *Cristoforo Colombo: l'enigma del criptograma*; Accademia Ligura di Scienze e Lettere, Gènova, 1990, p. 28.

3. Ídem, p. 34.

4. Ídem.

ficatius d'«El Almirante» i «Virey»⁴. Per acabar reblant: “Dels dos exemplars que ens han pervingut que es remunten a la seva tercera expedició ultraoceànica, sembla clar que la firma amb la dictura de «Virey» és usada per ell en documents públics oficials”.⁵

I del mateix parer són En Juan Gil i En Frederic Udina. Mentre per En Gil, “en repassar les signatures que En Colom posa als seus escrits, en trobem de tres tipus diferents. Fins al 6 de febrer de 1502, En Colom signa sempre amb l'anagrama seguit de les paraules *El Almirante*, salvat de dos documents que són dues autoritzacions reials per a monopolis a les Índies, on posa, rere l'anagrama, la paraula *Virrey*”;⁶ per l'Udina, que també s'acorda fil per randa amb el parer d'En Pistarino i En Gil, de les tres signatures amb què rubrica En Colom els seus escrits, la de “*Virrey* [és] la signatura més rara”.⁷ Però no pas per això no s'està de confirmar-nos que “aquesta darrera signatura apareix solament en documents públics oficials, en els quals Colom actuà en nom dels sobirans, dels reis (d'ací el nom de virrei, que fa les funcions del rei). És un títol atorgat pels Reis Catòlics a les capitulacions de 17 d'abril de 1492 i confirmat més tard [...]; és d'una gran dignitat, superior a la d'almirall”.⁸

Amb aquestes afirmacions, resta indubtable que l'Almirall Colom no va fer servir mai, com a signatura seva, el nom castellà de “Visorey”, sinó que va emprar, sempre que designava aquest càrrec sota la seva firma, en documentació netament oficial, el mot català de “Virrei”.

Per l'Ulloa, En Colom “escrivia i signava sempre «Virey». És la forma catalana del mot i és, precisament, un dels signes de la catalanitat de Colom”.⁹

Segons En Lalinde, el terme “visrey” apareix notablement a la documentació catalana de la Cancelleria d'En Ferran el Catòlic, si bé dubta que es generalitzés arreu del Principat. Així, observem que el 13 de febrer de 1488 el rei es dirigeix a “tots e qualsevol loctinents generals, visreys, governadors, [i] portant veus de nostre general governador”.¹⁰ D'aquesta denominació En Lalinde creu que “és molt possible que amb el primer terme hom es referís a catalans i aragonesos i amb el segon als de Sicília i Sardenya, atès que en quasi tota la correspondència coincideix amb aquest criteri”.¹¹ És a dir, que a la documentació dimanada de la Cancelleria reial a l'època d'En Ferran II ja hi trobem totalment fixat i definit el mot “visrey”, encara que s'apliqui, especialment, però no exclusivament, als oficials de Sicília i Sardenya. Per En Lalinde, “amb tot, encara és més definitiva la prova oferta pel vulgarment anomenat «Dietari» del Consell de Cent, on els escrivans municipals, sense preocupacions cancelleresques, empraran els noms vulgars. Almenys, no se li pot negar la seva inclusió a la literatura oficiosa; i que emprarien els termes corrents ho avala el que [el llibre] donarà entrada a la paraula «virrei», mentre que la lite-

5. Ídem.

6. JUAN GIL, “Introducción” a *Cristóbal Colón. Textos y documentos completos*; Alianza Universidad-320, Alianza Editorial, S.A.; 2a edició, Madrid, 1992, p. 82.

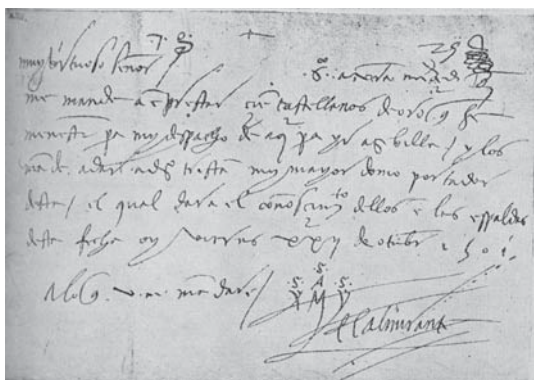
7. FREDERIC UDINA I MARTORELL “Les signatures de Cristófor Colom”, *Catalunya a l'època de Colom (1450-1506)*; Generalitat de Catalunya-Comissió Amèrica i Catalunya 1992, Barcelona, 1992, p. 137.

8. Ídem.

9. LLUÍS ULLOA, *Noves Proves de la Catalanitat de Colom. Les Grans Falsetats de la Tesi Genovesa*; Llibreria Oriental-Americana Maisonneuve Frères, París, 1927, p. 182.

10. Cf. JESÚS LALINDE ABADÍA, *La Institución Virreinal en Cataluña (1471-1716)*; Instituto Español de Estudios Mediterráneos, Barcelona, 1964, p. 73.

11. Ídem.

ratura oficial solemne no ho farà mai, i la solemne una mica més tard”.¹²

Nogensmenys, una lectura apressada o incompleta li fa dir que “la primera vegada que crec que apareix aquell terme al *Dietari* és al 1520, al dia 27 de setembre, en què surt un correu de la ciutat per a En Diego de Mendoza, que és a Dènia, «qui és provehit pera esser visrey del present Principat»”,¹³ car no és cert que aquesta fos la primera vegada que s'utilitza el terme per designar un lloctinent. Sí que és veritat que “la paraula encara no té gaire arrelament”,¹⁴ però hi ha exemples anteriors al que ell apunta com a primer mot documentat.

Així, per mi –si bé una lectura encara més minuciosa potser ens aportaria alguna nova sorpresa–, cal datar la primera aparició del mot “virrei” al *Dietari*, al 5 d'agost de 1435, data en què trobem escrit que, a la batalla de Santa Ponça, hi fou pres En “Lop Ximén d'Urrea, qui après fonch visrey de Sicília”.¹⁵ Com que En Ximén d'Urrea fou virrei de Sicília de 1445 a 1457,¹⁶ és molt probable que aquest terme s'interpolés, com a precisió al text, a la dècada dels seixanta o setanta, en ser passades les anotacions de les minutes dels esborranys al *Dietari*. Però, tanmateix, és molt anterior a la data de 1520 que donava En Lalinde.

Semblantment, tornem a trobar el mot “virrei” dins el *Dietari* en quatre dates molt pròximes a les del nomenament d'En Colom amb aquest càrrec: al 23 de gener de 1494 i al 12 i 31 de gener i al 9 de febrer de 1495. En el primer cas, encara que es designi En Joan de Lanuça “loctinent general de la majestat del rey”, l'encapçalament del text ens parla de l’“Entrada de vizrey”,¹⁷ mentre que, en el segon, tenim per al dia 12: “En aquest dia vench nova com lo loctinent general del senyor rey, mossèn Joan de Lanuça, partia de Perpinyà, hon ere ab lo Consell Reyal, per quant lo senyor rey lo manave anar a Sicília, de hon lo havia fet son visrey per mort de don Ferrando d'Acunya, qui ere visrey en lo dit regne”;¹⁸ per al dia 31: “En aquest dia partí mossèn Joan de Lanuça, loctinent general del senyor rey, de Barchinona per anar la via de València, per embarcar-se ab les galeasses venecianes per anar a Sicília, de hon ere creat visrey”; i per al dia 9: “En aquest dia acabaren los X dies de la Audiència Reyal, per la partida de mossèn Johan de Lanuça de Barchinona, qui ere loctinent general del senyor rey [e] anà a Sicília per visrey”.¹⁹

I trobem emprat, encara, el mot “virrei” en d'altra documentació oficial coetània, com és ara en una carta dels consellers de

12. Ídem.

13. Ídem.

14. Ídem.

15. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*; a cura de Lluïsa Cases i Loscos, Josep Fernández i Trabal, Laureà Pagarolas i Sabaté, obra dirigida per Josep Maria Sans i Travé, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1994, vol. I, p. 63.

16. Cf. M MERCÈ COSTA, “Virreis de Sicília”; *Gran Enciclopèdia Catalana*; Enciclopèdia Catalana, S.A.; Barcelona, 1979, vol. 13, p. 577.

17. Cf. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*; op. cit., p. 275.

18. Ídem, p. 281.

19. Ídem.

Barcelona al rei Ferran, del 5 de setembre de 1491, per la qual li supliquen que mani “al visrei e altres oficials dels dits regnes e altres parts, que no permeten en manera alguna que dits corals sien trets de aquells, ni aportats en parts algunes sino en los regnes e terres de vostra magestat”.²⁰ Seran novament els mateixos consellers els qui tornen a emprar el mot en escriure al virrei de Sardenya, al 10 de gener de 1492, per quant se li adrecen de la tenor següent: “Al molt spectable lo senyor micer Johan Dusay, visrey de Cerdenya”.²¹

I En Pere Miquel Carbonell, arxiver reial, també emprarà aquest mot en uns versos sobre la mort, compostos per celebrar el Nadal de 1497, en què fa parlar diversos personatges. Així, per introduir el parlament que la Mort adreça al Lloctinent General, escriu: “Parla la mort al Visrey o Loctinent general del Senyor Rey”,²² i, en la resposta d’aquest, l’autor apunta: “Respon lo Vizrey o Loctinent general”.²³

No satisfets amb els resultats dels seus dos primers estudis sobre la institució virregnal a la Corona d’Aragó i a les Índies, perquè no permetien aprofundir a la menuda sobre els seus orígens medievals i connectar-los amb les seves autèntiques arrels, En Lalinde enllesteix un nou treball per tractar a fons la qüestió del naixement dels virreis i els lloctinents, “encara que –com ell diu– això comporti alguna rectificació de les conclusions provisionals en el treball primitiu”.²⁴ Es tracta de “Virreyes y Lugartenientes medievales en la Corona de Aragón”, on l’autor fa una revisió acurada a la documentació primigènia. Això ha permès treure a la llum tot un seguit de textos que parlen dels oficis de lloctinent i de virrei, amb anterioritat als al·ludits fins ara i, de retop, ha permès adonar-nos que la primera docu-

mentació catalana que consigna el mot “virrei” és encara més antiga que la que consignava el *Dietari* de la Generalitat, al 1435.

Per En Lalinde, ara, “el terme de *virrei* apareix probablement per primera vegada amb la designació d’Hug d’Anglesola, en aquesta qualitat, per a Mallorca, en virtut del poder estès a Sant Feliu de Llobregat, el dia 20 d’agost de 1397, per En Martí I, i en el qual es presenta al lloctinent de Governador i als Jurats de l’illa”.²⁵ El que és revelador és que ja en els textos catalans s’intitula “lo virrey en lo Regne de Mallorques”, “lo visrey” o, més sovintment, “lo vizrey”.²⁶

D’acord amb la nova documentació, el mot “virrei” torna a sorgir, al 17 d’agost de 1403, en la promulgació d’una sentència d’En Berenguer de Montagut, en la qual ell mateix es proclama “cavaller, conseller del molt alt senyor Rey e, per aquell matex senyor, virey en la ciutat e vegueria de leyda”.²⁷ Sense menystenir que també trobem constatada la forma “visrey”, en tres ocasions a l’any 1403;²⁸ a les Corts de Sant Cugat, de 1409,²⁹ un cop al 25 de febrer de

20. Cf. ANTONIO DE CAPMANY Y DE MONTPALAU, *Memorias Históricas sobre la Marina, Comercio y Artes de la Antigua ciudad de Barcelona* [segons l’edició de Madrid, de 1779]; Cámara Oficial de Comercio y Navegación de Barcelona, Barcelona, 1962, vol. II, 1a part, doc. 417, p. 606.

21. Ídem, doc. 418, p. 606.

22. PEDRO MIGUEL CARBONELL, “Opúsculos Inéditos”; a cura de Manuel de Bofarull y Sartorio, *Colección de Documentos Inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, XXVIII (1865), p. 297.

23. Ídem, p. 298.

24. JESÚSLALINDE ABADÍA, “Virreyes y Lugartenientes medievales en la Corona de Aragón”; *Cuadernos de Historia de España*, XXXI-XXXII (1960), p. 98.

25. Ídem, p. 130.

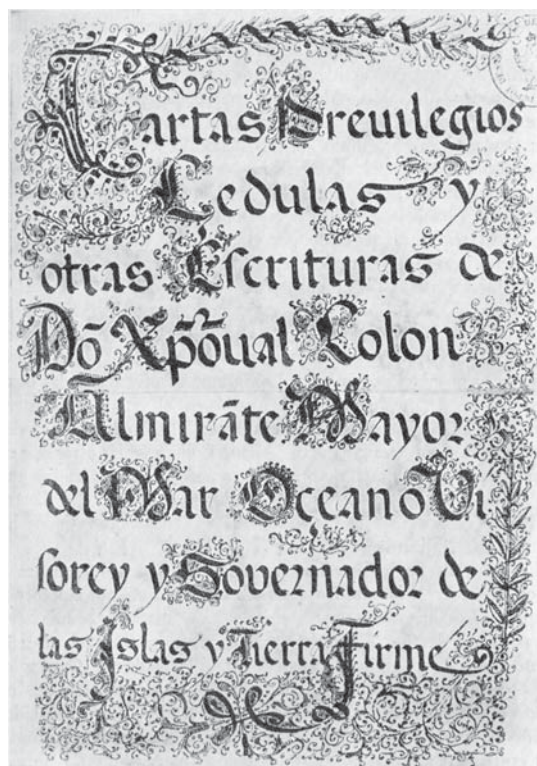
26. Ídem.

27. Ídem, p. 147, nota 99.

28. Ídem, nota 98; p. 151, nota 106 i p. 168.

29. Ídem, p. 152.

1410, on el Rei envia el seu conseller Mosèn Arnau d'Erill “així com a visrey, lochtinent, capità, Castellà e procurador nostre”³⁰ i al Parlament de Barcelona de 1416.³¹ Segons la Josefina Mateu, que ha estudiat pregonament l'administració virregnal de Sardenya, “al 1418 apareix el nom de *virrey*; el primer que ve a desenvolupar el càrrec és En Lluís de Pontons «Lodovicus de Ponts, Virrey del Regne de Serdenya»”.³² Així mateix, al 1420 és nomenat nou virrei de l'illa En Guillem de Palou, que s'intitula “lochtinent de Vizrey e Governador”;³³ i en ser nomenat per al mateix càrrec, al 1437, En Francesc d'Erill, hom pot llegir a l'Arxiu d'Estat de Càller: “Lo molt noble e magnífich Mosser Francesch derill, Cavaller, Conseller, Visrey, Governador general e Lochtinent general del molt alt senyor Rey Daragó en lo present Regne de Sardenya”.³⁴

També trobem el mot “VisRey” en una carta de l’11 d’octubre de 1458, signada per En Jaume Carròs, comte de Quirra;³⁵ el de “visrey” a la intitució d’En Jaume d’Aragall, de 13 d’octubre de 1454;³⁶ i el de “virrey” en una carta de Ferran el Catòlic de 1479 en què nomena “lo noble D. Pere Massa ab poder de Virrei”, en substitució del difunt Nicolau Carroç d’Arborea,³⁷ i en una altra del mateix any, en què el rei escriu: “Pérez, Virrey o al regent e president en lo officio, mossen Pere Pujades, Governador e reformador en lo cap de Lugudor e mossen Joan Fabra, Procurador general”.³⁸

Entra pels ulls que l’ús d’aquest mot ja no és casual o irrellevant, sinó que el trobem cada vegada amb més profusió, fins que, tal com rebla En Lalinde, “a mitjan segle XV, el terme sembla haver-se consagrat”.³⁹

Així, doncs, no és gens d’estranyar que en iniciar-se el segle XVI el continuem trobant al *Vocabulari llatí-català, català-llatí* de l’Antoni de Lebrixa, de 1507, amb l’accepció “Virey . rey per altre = prorex”.⁴⁰ I que En Joan Baptista Anyes –molt probablement un parent dels Anyes (Anes, Eanes, Ianyes o Yañez, segons l’escrit) que van anar amb En Colom a Amèrica, l’empri

30. Ídem, p. 138, nota 84.

31. Ídem, p. 156.

32. JOSEFINA MATEU IBARS, *Los virreyes de Cerdeña. Fuentes para su estudio*; CEDAM-Casa Editrice Dott. Antonio Milani, Pàdua, 1964, vol. I (1410-1623), p. 30.

33. Ídem, p. 104.

34. Ídem, p. 117.

35. Ídem, p. 132.

36. Ídem.

37. Ídem, p. 146.

38. Ídem, p. 150.

39. J. LALINDE ABADÍA, “Virreyes y Lugartenientes medievales en la Corona de Aragón”; op. cit., p. 154.

40. *Vocabularius Aelii antonii nebrissensis*; Carolus Amorosius, Barcelona, 1507, foli s/n.

catorze vegades a la seva obreta *La vida de sant Julià abat y màrtir: y de santa Basilyssa*, de 1528, per designar l'ofici d'un delegat de l'emperador romà Julià, tramès a Síria.⁴¹

Per això mateix, i d'una faisó inversament proporcional, als primers documents atorgats pels reis a En Colom, i que es conserven redactats en espanyol, el terme oficial que hi apareix per designar aquest càrrec, és el de "visorey". Així, a les *Capitulacions* se'ns diu que "Vuestras Altezas fazen al dicho don Christóval su Visorey e Governador General"⁴² i, semblantment, s'empra aquest terme castellà en 21 documents més, datats entre 1492 i 1506 –any de la mort d'En Colom–, sense que *en cap moment* s'usi el mot "virrei".⁴³ Fins i tot, a la resta de documentació en què els reis es dirigeixen al Descobridor, els títols de "virrei" i "governador general" desapareixen del text perquè, com que eren càrrecs exclusivament catalans, sense cap estructura ni desenvolupament polític a Castella, evidencien tant la naturalesa jurídica com l'entorn institucional catalans d'En Colom i de la Cancelleria que en promovia l'empresa.

Ara, doncs, i des d'aquesta òptica, hom comprèn que quan la reina Joana de Castella, al 16 de gener de 1515, atorga el títol d'almirall, virrei i governador [general] a En Jaume Colom, en tant que successor del seu pare i primer almirall de les Índies, designi aquest ofici sota la grafia de "Visorey".⁴⁴ I, conformement, s'escau a l'època d'En Carles I, tal com ho assevera En Lalinde: "A la documentació oficial apareix emprada amb profusió la paraula "visorey" a les *Instruccions* donades per En Carles I a la seva filla Joana, Princesa de Portugal, quan la deixa com a lloctinent general als Regnes de la Corona d'Aragó, i al 1554 el Rei comença a dirigir-se al «viso rey de cataluña»".⁴⁵

Consegüentment, quan al 1611 En Sebastián de Covarrubias edita a Madrid el seu *Tesoro de la Lengua Castellana o Española*, només recull el terme "visorrey",⁴⁶ sense creure que el mot *virrei* o *virey* sigui cap "tresor" de la llengua castellana; la qual cosa ha fet que En Lalinde glossés que, "quan es fa un diccionari político-administratiu a Castella, únicament s'hi inclou la paraula «visorrey», sense cap esment a la de «lloctinent»",⁴⁷ o "virrei".

Amb la qual cosa en podem deduir obertament i clara que En Colom, en emprar sempre en la seva signatura el mot "Virrei", evidenciava no tan sols que feia servir un terme estrictament català, i que rellevava la catalanitat del càrrec que se li havia atorgat, sinó que, en escriure'l, donava a conèixer, fonamentalment, la seva mateixa naturalesa política i nacional catalanes.

JORDI BILBENY

41. Vg. JOAN BAPTISTA ANYES, *Obra Catalana*; a cura de Max Cahner, Autors Catalans Antics-4, Curial Edicions Catalanes, S.A.; Barcelona, 1987, p. 85, 86, 87, 88, 89 i 91.

42. "Capitulaciones concertadas entre los RR.CC. y Cristóbal Colón para el descubrimiento y conquista de América"; dins *Las Capitulaciones en Santa Fe (1492-1498)*, Diputación Provincial de Granada, Granada, 1993, document núm. 1, p. 35.

43. Vg. MARTÍN FERNÁNDEZ DE NAVARRETE, *Colección de los Viajes y Descubrimientos, que hicieron por Mar los Españoles desde fines del Siglo XV*; Imprenta Real, Madrid, 1825, tom II, documents VI (p. 9-11), XV (21-22), XLI (57-62), XLII (62-64), XLIII (64), XLIV (65), XLV (66-72), LXX (107-108), LXXII (110-114), LXXIII (115-116), LXXVI (143-149), LXXX (156-157), CI (179-180), CIV (182-185), CIX (191-195), CXV (203-206), CXXI (215-216), CXXII (217-218), CXXVI (221-235), CXXXI (240-242) i CLVIII (311-316).

44. Ídem, doc, CLXXVI, p. 364.

45. J. LALINDE ABADÍA, *La Institución Virreinal en Cataluña (1471-1716)*; op. cit., p. 73.

46. Vg. SEBASTIÁN DE COVARRUBIAS, *Tesoro de la Lengua Castellana o Española* [segons la impressió de 1611]; edició de Martí de Riquer, Editorial Alta Fulla, Ad Litteram-3, Barcelona, 1989, p. 1012.

47. J. LALINDE ABADÍA, *La Institución Virreinal en Cataluña (1471-1716)*; op. cit., p. 73.

MUSEU D'HISTÒRIA DE CATALUNYA

A Barcelona el trobareu al Palau del Mar, al costat d'un altre edifici similar: el Departament de Benestar Social. Tots dos darrere el Moll del Dipòsit i, en el que es coneix com el Pla de Palau. El metro hi arriba prop (estació de la Barceloneta) i els autobusos 17, 39, 45, 57, 64, i 157 hi passen pel davant. Un museu és un bon lloc per anar a visitar, sobretot en casos de mal temps. I com que a Barcelona hi plou molt darrerament, potser és arribat el moment—els que no l'heu visitat—de fer-ho. No en sortireu entusiasmats, però tampoc decebuts.

L'altre museu —únic— que teníem d'història era “El museu d'història de la ciutat” en ple barri gòtic. Museu que més aviat se'n ha quedat esquifit i ranci. Com altres plantejaments que tenim, tot el dedicat a Barcelona esdevé la representació de tot Catalunya. Practiquem una mena de Centralisme des de fa segles. No sabem si amb els anys el nom de Catalunya i tot passarà a ser el de Barcelona. El nou museu disposa d'una ubicació remarcable, assolellat, té un bon restaurant a la planta superior i una bona vista sobre la ciutat.

Distribuït en cinc pisos, planta baixa i quatre pisos, comunica bé amb unes passarel·les centrals, amb baranes de vidre, i fa el goig de les coses recent construïdes. Els temes són exposats així, més o menys:

1. LES ARRELS
2. EL NAIXEMENT D'UNA NACIÓ
3. EL MAR DE LA PREHISTÒRIA AL SEGLE 18
4. VOREJANT UN IMPERI

Al tercer pis saltem ja “Des de la Revolució Industrial a la recuperació de l'Autonomia”, Nació potenciada pel Vapor, els anys de l'Electricitat, i acabant amb la desfeta de la Guerra Civil i amb la recuperació actual (la que fa no sé quantes). Potser en aquest darrer tram veiem més palesament el nostre destí. Es tracta que primer ens estovim i, després que ens recuperem... com puguem.

De l'estreta relació que tingué Catalunya amb Amèrica se'n descriu ben poc i d'aquell personatge tractat des de les pàgines de TERRA RUBRA (i altres publicacions, evident-

ment) no hi consta ni la pelada versió oficial. El Museu Marítim s'ha inclinat pel genovisme. El Museu d'Història ho arregla ignorant-lo. Uns passos enllà

trobem l'avinguda que se li dedicà. Uns 50 metres al sud, el seu monument. (I allà hi havia una caravel·la que completava aquest conjunt). En fi, curiós país el nostre que de les Glòries Catalanes tan sols en queda el nom d'una plaça i encara gairebé no es veu que ho sigui. Cruïlla de camins, n'hauríem de dir o galimaties majúscul. En fi, deixem-ho.

En conjunt, no obstant això, dintre l'esforç que representa per a un petit país com el nostre el fet de destinar quantitats elevades amb finalitat cultural, doncs, tampoc no hem de criticar massa el seu contingut. Bé tothom estarà d'acord que és més museu el del C.F. Barcelona. I és que al poble li interessa més la pilota que la història de Catalunya.

Sembla que hem volgut fer un progrés en el camp cultural i els museus. Abans passàvem molta gana. Ara es perfilen uns aires que ens apropen als museus de categoria. Pensem, sobretot en els de París, Londres, Múnic i altres capitals d'Europa. A casa nostra, no sabem si us hi heu fixat, hi ha molts diners. No sabem qui els té i si surten d'acords polítics amb el criticat PP. Però diners per obres públiques n'hi ha, tant per a les obres útils com per a les inútils. Ara s'estan refent tots els “cinturons”. La vaca raja i els únics que no reben diners són, com és habitual, els pobres.

UN VIATGE A TRAVÉS DE LA HISTÒRIA DE CATALUNYA, que és el títol del prospecte que us facilitaran, és un viatge poc triomfalista. Però la culpa no deu ser del Museu. No ens acabem de creure nosaltres mateixos que vàrem ser una nació important. No volem fardar. Volguem o no, tenim la modèstia franciscana.

I AIXÒ CONVÉ A MOLTA GENT ENCARA!

EQUIP TR

EL MAS SUAU

Si voleu anar al Mas Suau, partint com sempre fem de Cervera, teniu dos camins: hi podeu anar per les Oluges o fer-ho directament des de Cervera. Si hi aneu per les Oluges, cal que sortiu de la rotonda que hi ha al davant mateix del poble i agafeu un camí de terra que puja cap a la via del ferrocarril; deixeu un ramal a la dreta que surt a uns cent metres de la rotonda i un altre cap a l'esquerra a uns dos cents; des d'allí tot és camí segur. Quan arribeu als plans no tindreu pèrdua, el Mas Suau us espera al peu de l'antic camí ral de Barcelona.

Per anar-hi directe des de Cervera, cal agafar el camí de l'abocador; uns tres o quatre quilòmetres sempre seguint la via del ferrocarril, que us hi portarà.

Mas Suau és un assentament de mitja dotzena de cases avui abandonades i arruïnades que, segons sembla, va ésser durant molt de temps parada de traginers i diligències que feien el camí de Barcelona. Això és el que va motivar l'existència de la gran quantitat de corrals i tancats, molt més del que seria raonable per les poques cases del lloc, que s'empraven per guardar i aixoplugar els molts animals de bestiar que hi feien cap diàriament.

No tinc dades històriques sobre l'assentament. L'única cosa que vaig llegir, ja fa molts anys, és que el lloc va ser habitat des de temps immemorial. La crònica que va fer cap a les meves mans deia que

havia estat edificat damunt d'un assentament àrab que s'havia aixecat damunt d'un de visigòtic que al seu torn n'havia substituït un de romà, el qual s'havia bastit damunt d'un de celtibèric. Quelcom hi deu haver de cert en el que us explico, perquè poc abans de la Guerra Civil diuen si hi varen trobar un tresor de joies celtiberes que, segons sembla, va fer cap a un museu de Barcelona.

Dintre les runes hi trobareu restes de cases, de molts corrals, voltes de pedra, cups de vi i la bassa on els antics habitants abeuraven els animals. Ivora l'edificació, a uns dos-cents metres en direcció sud hi trobareu una d'aquelles antigues torres de guàrdia que tan abunden a les nostres contrades.

El que sí us recomano que feu, quan aneu a visitar el Mas Suau, és que un cop visitat, agafeu el camí que des del Mas Suau porta a la via del tren, immediatament passada aquesta, gireu a la dreta i pugeu a una muntanyeta que hi ha allà mateix, que té a dalt de tot un vèrtex geodèsic. Si teniu la sort que el dia sigui clar, gaudireu de la millor vista de la Segarra i rodalies. Veureu les dues riberes, la del Sió i la de l'Ondara, i des de Sant Guim i Pujalt a llevant fins a les llunyanes muntanyes del nord i de ponent (si esteu de sort i el dia és clar podreu fins i tot albirar la torre anomenada «el pilar d'Almenara» que està dalt d'un tossal vora Agramunt) mentre pel migdia veureu les terres de Granyena i de la Guàrdia Lada. Creieu-me que s'ho val.

També prop, cap al nord, però tan amagades dintre la bosquina que si no us acompanya un bon coneixedor del terreny no us cal ni intentar cercar-les, hi ha les runes del l'església de Sant Jaume que segons deia el meu pare són les restes d'un antic convent de templers que guardava un tresor enterrat. Ho deia ell i jo ho repeteixo però sense cap garantia que sigui cert. Les restes de l'absis de l'esglésiola i un enorme munt de pedres remenades hi són, de la resta no en responc.

MATEU SOLÉ

DE L'ESCOLANET I LA MAJORDONA

...del Rector de Vallfogona, naturalment.

L'escolanet estava damunt d'un bon foc i vigilàva que les buscalles fessin bona brasa per mantenir viu el fogó que sostenia la vella cassola de fang.

La majordona havia plomat, netejat, esquarterat les perdius i les havia posat, en fred, a la cassola. A la cassola també hi havia posat tres tomates de mida mitjana, mitja dotzena de cebetes no gaire més grosses que una nou, una tassetta d'oli, una altra de vinagre i, per acabar, una tercera de vimblanc. Llavors sí, llavors la va posar al foc després de tapar-la amb una tapadora cap per avall mig plena d'aigua.

—Quin tiberi que es clavarà el senyor rector! —va dir amb tota l'admiració no falta d'enveja l'escolanet.

—El senyor rector i aquest senyor important que ha vingut de Barcelona —va afegir la majordona.

—És que aquestes perdius fan un goig que enamoren! —va continuar l'escolanet.

—Doncs espera't que estiguin a punt i ja veuràs quina olor i quin aspecte tindran! Ja podrà estar content aquest senyoràs de capital, ja! —va reblar la majordona com cuinera experta que sap de que va.

Al cap d'una hora llarga l'olor que es respirava a la cuina hauria ressuscitat un mort. Una flaire!

La majordona sabia que tot i la bona olor calia tenir paciència. Les brases mantenien tot just una punta d'ebullició que anava fent el seu efecte. Les perdius agafaven un color daurat perfecte, com les mateixes cebetes; les tomates s'havien quasi desfet i juntament amb els altres ingredients líquids anaven fent un suquet melós que desprenia una barreja d'olors que quasi era pecat respirar-los...

Era pecat? És clar que no, però la temptació sí que hi podia conduir.

I li va portar.

Va començar l'escolanet amb una ala i la majordona amb una cuixa. No els va tocar ni a dalt ni

a baix, de manera que sense ni adonar-se van intercanviar els papers i l'escolanet amb una cuixa i la majordona amb l'ala van deixar la primera de les perdius amb només el pitram perdut en un racó de la cassola.

No hi va estar gaire estona. Havia quedat tan tendre! Era tan bo! Era tan bona cuinera la majordona!

La gran cassola, amb una sola perdiu, es veia, com us ho diria jo, òrfena de tot parentiu i amstat.

—Escolta, si hem de tenir un sermó, que sigui per una gran causa! —va dir l'escolanet que de vegades parlava com els aficionats a la política.

I sense fer-s'ho dir dues vegades va agafar-se a la segona perdiu sense que valguessin per a res les tímides paraules de seny de la majordona —temptada com qualsevol altre mortal—.

La temptació va vèncer i la cassola va quedar amb unes escorrialles de suc i una cebeta que feia l'efecte d'un naufrag perdut en mig del mar.

—I ara què? —va dir la majordona tipa com un lladre.

—Alguna cosa haurem de pensar —va dir l'escolanet tan tip o més que la majordona.

Vet aquí que al toc de migdia en punt arriben Rector i Senyoràs. Mentre el primer estaca la somera a l'estable, l'escolanet fa els perquès per tenir un apart amb l'invitat.

—Perdoni, però vostè el coneix bé al Sr. Rector? —li diu amb aire de misteri.

—Home sí. Què passa alguna cosa? —respon el nouvingut.

—No, no. Si vostè el coneix bé...

—Tant com bé, som coneguts de coses d'escriptors.

—No, no crec que passi res, però em sabia greu no haver-lo avisat.

—Digues, digues! —quasi va exigir el senyoràs.

—Repeteixo. No crec que passi res, però si de cas vostè veies que el senyor Rector agafa els dos ganivets de damunt la taula, passa el tall de l'un damunt la fulla de l'altre i diu "Ara, ara!" amb posat d'anar-hi, vostè no preguntis res, marxi corrents.

—Però, per què?

—Perquè el senyor Rector, de vegades té la mania de tallar les orelles al seu convidat. Ja li he dit, no crec que passi res, però ara ja ho sap.

Rector i convidat van seure a taula amb bona harmonia i atacaven una sopa "bé s'havia de posar

un coixí per al plat fort", i tot seguit, i amb una cara on resplendia una joia pel que havia d'arribar de la cuina, agafa dos ganivetassos de damunt la taula —el de llescar el pa i el de trinxar la carn— i llença un "Ara, Ara!" com si fos un crit de guerra.

El senyoràs, ple d'espant veient-se ja desorellat i sagnant com un porc per Sant Martí, s'aixeca d'una revolada i, encara amb el tovalló nuat al coll s'escapa graus avall.

—Però que li passa ara a aquest? —va preguntar-se com per si mateix.

—Què li passa? No sap què li passa? Que ens ha pispat les dues perdus.

—Totes dues? —va preguntar amb cara d'incrèdilitat.

—Totes dues, totes dues! —va assegurar amb cara d'un escolanet veterà.

El Rector, encara amb els dos ganivets als dits, surt al balcó i es dirigeix al seu comensal que ja passa a mitja plaça.

—Home!, quan no, de les dues, una!

L'altre, va girar el cap, va veure aquells ganivets, va recordar el que havia dit l'escolanet i, sense parar de córrer, va exclamar:

-Ni una, ni cap!

JOSEP COMA

Tel. 973 53 16 73 - Part. 973 53 16 06 - Av. Mil·lenari, 38 - 25200 CERVERA

Ctra. Barcelona-Andorra, s/n
Tel./Fax 973 47 30 77
25750 TORÀ (Lleida)
www.svt.es/caljaumet
e-mail: caljaumet@svt.es

Pells
Sant Ramon
Av. Santuari, 15 - ☎ 973 52 42 43
SANT RAMON

CAIXA CATALUNYA